

ПОХОВАННЯ ПЕРЕДСКІФСЬКОГО ТА РАННЬОСКІФСЬКОГО ЧАСУ БІЛЯ с. ІВАНІВКА У ПОРОССІ

Публікуються матеріали двох курганів передскіфського та ранньоскіфського часу, досліджених на півдні Київщини у 1983—1984 рр.

У 1983—1984 рр. Лісостепова Правобережна експедиція Інституту археології НАН України¹ провела охоронні розкопки 7 курганів невеликого могильника у 2 км на південь від с. Іванівка Богуславського р-ну Київської обл. Під насипами останніх було виявлено 18 могил, у тому числі 9 — передскіфського та скіфського часу.

Матеріали чотирьох поховань кінця V—IV ст. до н. е. (кургани № 3—5) вже опубліковано². Сумарні відомості про могили (із згаданих 9) скіфської архаїки подано у колективній монографії про пам'ятки скіфського часу Дніпровського Лісостепового Правобережжя³; інформацію про передскіфські поховання у наукових виданнях не наведено.

Стаття присвячена опису матеріалів дослідження курганів № 1, 7⁴.

Курган № 1. Знаходився у 80 м на схід від кургану № 8⁵. Його висота 1 м, діаметр — 34 м (рис. 1, I, II).

Насип складався з чорнозему. В ньому, у 3,7 м на південь від центру, на глибині 0,35 м від поверхні знайдено два невеликих фрагменти ліпних посудин (рис. 2): уламки стінки (1) та вінця (2).

Під центром насипу на глибині 0,8 м від поверхні кургану знаходилися два глиняні викиди, які напівдугами зі сходу та заходу охоплювали розташовану усередині гробницю. Обидва викиди у розрізі мали валоподібну форму. Найбільша їх товщина 0,6 м. Довжина викидів 7,2—7,5 м, найбільша ширина — 3 м (рис. 1, III, IV). Материк — на глибині 1,5 м від вершини кургану.

У кургані було знайдено одне поховання ранньоскіфського часу.

Поховання № 1 знаходилося у центрі кургану. Могильна яма з дромосом мала прямокутну у плані форму. Кути заокруглені. Орієнтована за віссю північ — південь. Довжина ями 3,9 м, ширина — 2,4 м, глибина — 1,8 м від краю ями. Заглиблена у материк на 0,8 м (рис. 1, III—V). У верхній частині яму було перекрито накатом з колод, які покладені впоперек могили у напрямку схід — захід. На заплічках ями збереглися 12 колод завширшки від 0,18 до 0,4 м та завтовшки 0,05—0,1 м (рис. 1, VI). Середню частину накату було зруйновано під час пограбування могили, і лише дві колоди у південній частині гробниці збереглися. Їх довжина 3,1 та 3,8 м. Колоди по краю ями лежали на глині, якою обмазали площадку навколо могили. Товщина глиняної обмазки 3 см. На глині лишилися відбитки колод. Шість колод накату були обвуглені.

Перекриття могили підтримувалося чотирма стовпами, ями від яких із залишками дерева у двох з них знайдені на дні могили. Дві ями (№ 1 та 2) знаходилися біля північної стінки, дві інші (№ 3 та 4), з залишками дерева, — у 80 см від південної (рис. 1, III, VII).

У південній частині гробниці розташовано вхід — дромос. Він був виритий у чорноземі. Його довжина 1,5 м, ширина — 1,2 м, глибина — 0,65 м від краю ями. Дно входу вище, ніж дно могили на 0,85 м (рис. 1, III, V, VI).

Вхід був перекритий сімома колодами, які були покладені вздовж нього. Довжина колод, що збереглися, від 1 до 2,6 м, ширина — від 0,3 до 0,5 м, товщина — 8—20 см. Три центральні колоди просили майже до дна входу, дві лежали по краю зі східної та західної сторін, а дві — вище останніх, під кутом, таким чином, що їх північний край здіймався над краєм нижньої колоди на 0,1 м.

Могила та глиняний викид були вкриті шаром трави, відбитки якої збереглися на чорноземі, яким було перекрито споруду.

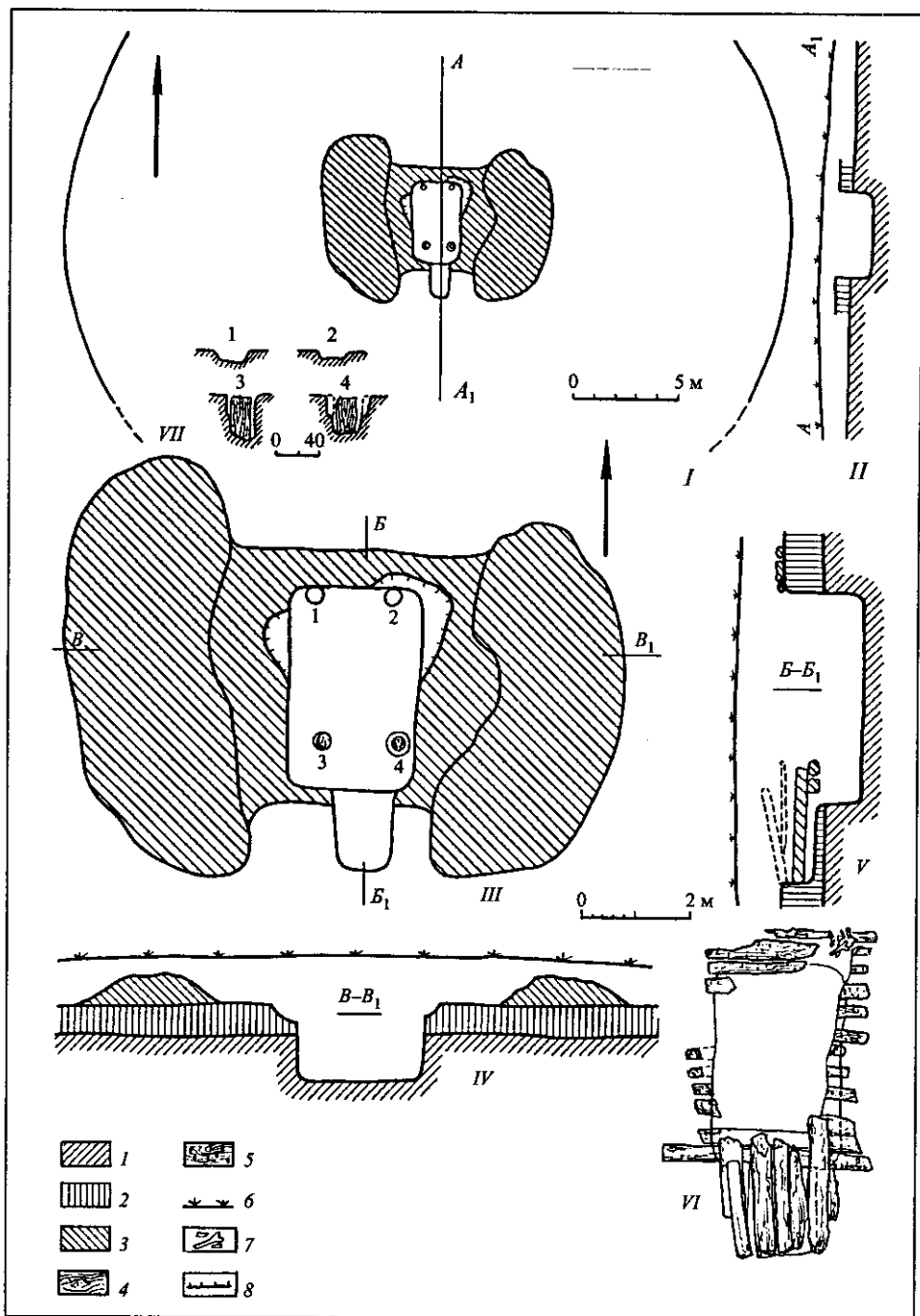

Рис. 1. Іванівка, курган № 1: I, II — план та профіль кургану; III—V — план та розрізи могили; VI — залишки дерев'яного перекриття могили; VII — стовпові ями (1—4). Умовні позначення: 1 — материк; 2 — поховальна почва; 3 — материковий викид; 4 — дерево перекриття; 5 — обпалене дерево; 6 — орний шар; 7 — людські кістки; 8 — обрис грабіжницьких ходів

Стінки ями вертикальні. Західна стінка у верхній частині деформована грабіжницьким лазом.

Могилу було пограбовано, мабуть, двічі. Один грабіжницький хід зруйнував колоди перекриття, що лежали на заплічках ями у північно-східному кутку (рис. 1, III). Тут знайдено уламки черепу похованого, ребра, хребці, кістки рук та половину тазу, а також уламок миски (рис. 2, 3)

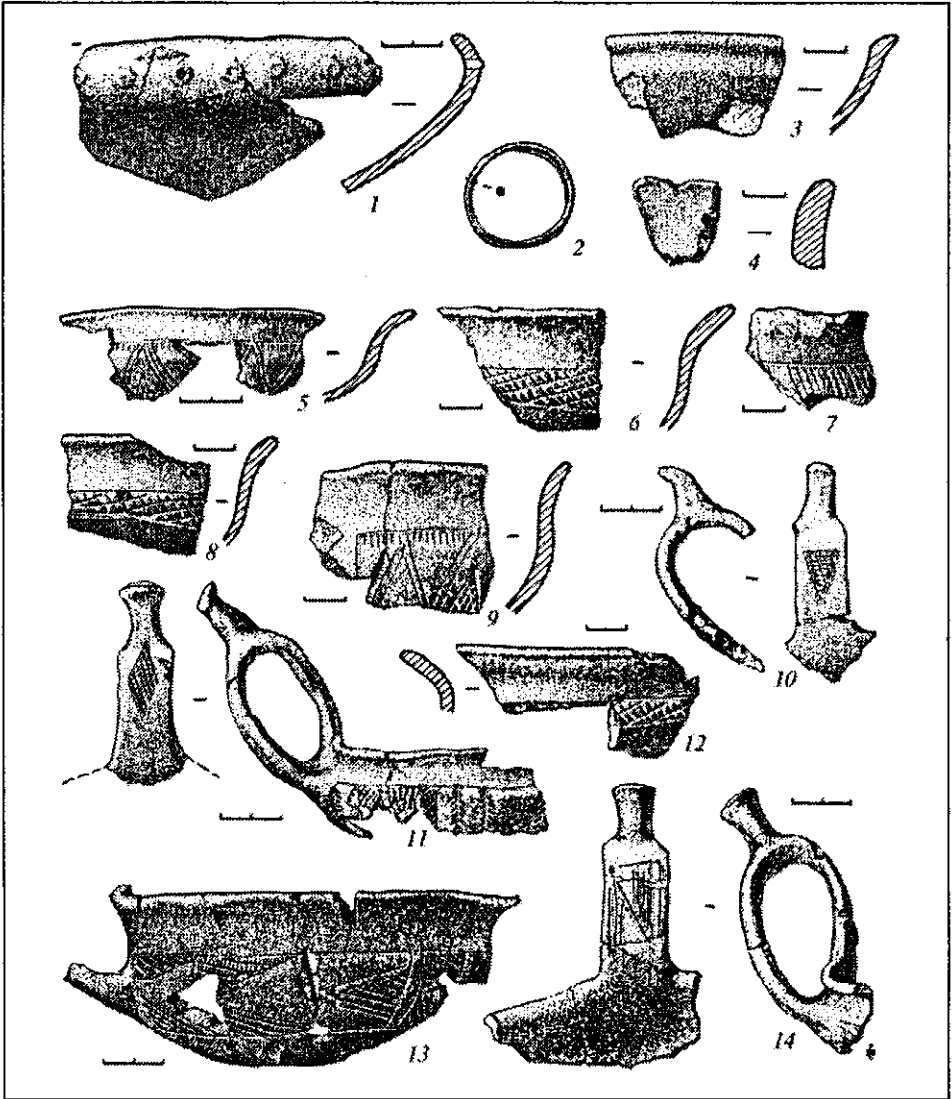

Рис. 2. Іванівка, знахідки з курганів: 1—4 — курган № 1; курган № 7: 5—10, 12—14 — поховання № 1; 11 — поховання № 2

Інший грабіжницький хід знаходився у північно-західній частині могили і частково зруйнував стінку гробниці.

Могила заповнена чорноземом та суглинком у південній частині, яку не зачепили грабіжники.

У чорноземі на різних глибинах траплялися уламки дерева від перекриття, кістки похованого (хребці, уламки ребер, фаланги пальців). У північно-західному куті ями на глибині 0,6 м від краю могили знайдено електричне височне кільце (рис. 2, 2), невеликий уламок бронзи та фрагмент вінця черпака (рис. 2, 3).

Опис знахідок. 1. Невизначений уламок стінки (2 × 3 см) ліпної посудини незрозумілої форми. Фрагмент бурого кольору з включеннями слюди.

2. Вінця ліпного горщика з проколами (?) по краю (2 × 3 см). Поверхня груба, червонуватого кольору, з домішкою крупнозернистого піску (рис. 2, 4).

3. Уламок ліпної лощеної миски (7,2 × 4,1 см) із загнутим усередину краєм, що був прикрашений проколами (рис. 2, 1).

4. Височне електричне кільце (або сережка), виготовлене з круглого у розрізі дроту та скручене у півтора оберти. Кінці кільця звужені та плоско зрізані. Поверхню прикрашено частими нарізками. Діаметр кільця 2,5 см (рис. 2, 2).

5. Фрагмент вінця неглибокого черпака з залощеною до металевому лиску поверхнею (рис. 2, 3).

Поховальна споруда, відкрита у кургані № 1, належить до типу 3 ґрунтових могил, за класифікацією Г. Т. Ковпаненко, С. С. Бессонової, С. А. Скорого (яма з дромосом, стовпами та накатом)⁶. Подібні могили широко відомі у Лісостепу та на Правобережжі зокрема, починаючи з часів скіфської архаїки⁷. Особливо добре вони представлені у курганах ранньоскіфського часу Поросся, наприклад у могильнику біля с. Медвин, де мають близькі розміри, аналогічне орієнтування та розташування дромосу, а також сліди ритуального підпалювання перекриття⁸. Останні датуються у межах VII — початок VI ст. до н. е.⁹

Нечисленний інвентар, що зберігся, має архаїчні риси. Насамперед, це стосується фрагмента неглибокого неорнаментованого черпака із слабкопрофільованою шийкою та злегка відігнутими назовні вінцями (група II, тип 1, за класифікацією Г. Т. Ковпаненко)¹⁰. Такі посудини у Лісостеповому Правобережжі знайдено насамперед у похованнях VII ст. до н. е. (наприклад, курган № 4 групи II, курган № 2 групи III біля с. Медвин¹¹, курган № 15 біля с. Костянтинівка, курган № 5 біля с. Рижанівка¹²). Лошчення з металевим лиском, щонайвне у іванівського черпака, зближує його з архаїчним столовим посудом Немирівського городища¹³. Аналогічні височні кільця (або сережки), виготовлені здебільшого із бронзового дроту, відомі у пам'ятках скіфської епохи різних регіонів лісостепу — Поросся, басейн Тясмину, Побужжя, Подністрів'я, Посулля¹⁴. Найбільш близькі до іванівської прикраси екземпляри походять з кургану № 460 біля с. Макіївка (2-га половина VII ст. до н. е.) у басейні Тясмину¹⁵, кургану № 4 групи I, кургану № 1 групи III біля с. Медвин (1-ша половина — середина VII ст. до н. е., VII — початок VI ст. до н. е.¹⁶ у Пороссі, кургану № 6 біля с. Братишів (кінець VII ст. до н. е.)¹⁷ у Середньому Подністрів'ї. Треба зазначити, що у речовому комплексі кургану № 4 групи I біля с. Медвин (1-ша половина — середина VII ст. до н. е.) височні кільця співіснують з черпаками, подібними до іванівського¹⁸.

Усе викладене дозволяє обмежити дату кургану № 1 VII ст. до н. е.

Курган № 7. Знаходився у 3 м на схід від кургану № 8. Дуже розораний. Вершина сплюснена. Висота 0,7 м від сучасної поверхні, діаметр більш ніж 40 м. Насип складався з чорнозему. На глибині 1,1 м від репера, у південній частині кургану простежувався давній чорнозем (рис. 3, Л).

У насипу, на глибині 0,7—0,9 м від репера, лежав тонкий (1—3 см) перепалений шар, від якого на площі розміром 15 × 14 м лишилося 8 плям гарі. Найбільша з них знаходилася у північній частині кургану, у 2—3 м від репера. Мала овальну форму та була простягнута за віссю північ — південь. Краї нерівні. Її довжина 9 м, ширина — 2,5—4 м, товщина — 3—5 см (рис. 3, Л). Вона складалася з вугілля, золи, сажі та перепаленої до червоного кольору глини. На краю, у південній частині плями зафіксовано дві обпалені жердини завдовжки 10—15 см та завтовшки 1,5 см, що лежали радіально щодо центру кургана, по схилу насипу. По усіх площини плями траплялися окремі фрагменти та скопичення розбитого посуду, вочевидь, залишки поховальної трізни, що складалася з 3—20 та більше уламків. Усього на майданчику зафіксовано 49 скопичень, у яких знайдено понад 500 уламків черпаків, корчаг, мисок, горщиків. На краю, у північно-східній частині майданчику лежала половина плити з пісковіку, а у 50 см на північ від неї — уламки вінець та гирла корчаги типа Вілланова. Між скопиченнями кераміки знайдені два обвуглені уламки людського черепа.

Поховання № 1 знаходилося нижче шару гарі на 0,5 м, у 2,2 м на південь від репера. На рівні давнього горизонту знайдено 11 стовпових ямок, які нібито обмежували з одного боку майданчик овальної форми розміром 8 × 5,5 м, орієнтований за віссю схід — захід. Дев'ять ямок були розташовані за периметром майданчика в один ряд з інтервалами від 0,4 до 3,5 м, дві — у другому ряді зі сходу та півночі. З півдня стовпи не зафіксовано (рис. 3, Л). Відстань між крайніми північно-західним та південно-східним стовпами 7,8 м. Більшість стовпових ямок округлої форми з вертикальними стінками, діаметром від 0,26 до 0,45 м та глибиною від 0,15 до 0,42 м, три — овальні, розміром 0,3—0,35 м та глибиною 0,2—0,33 м, одна — прямокутна, 0,62 × 0,53 м та глибиною 0,35 м. Усі ями заповнені м'яким золистим ґрунтом з вугіллям, їх обриси простежені досить добре.

Могилу пограбовано. Грабіжники дісталися до неї з півночі, де у змішаному ґрунті був знайдений розчавлений середньовічний горщик. Дно у центрі гробниці перекопане. Тут знайдено уламок кістки тварини.

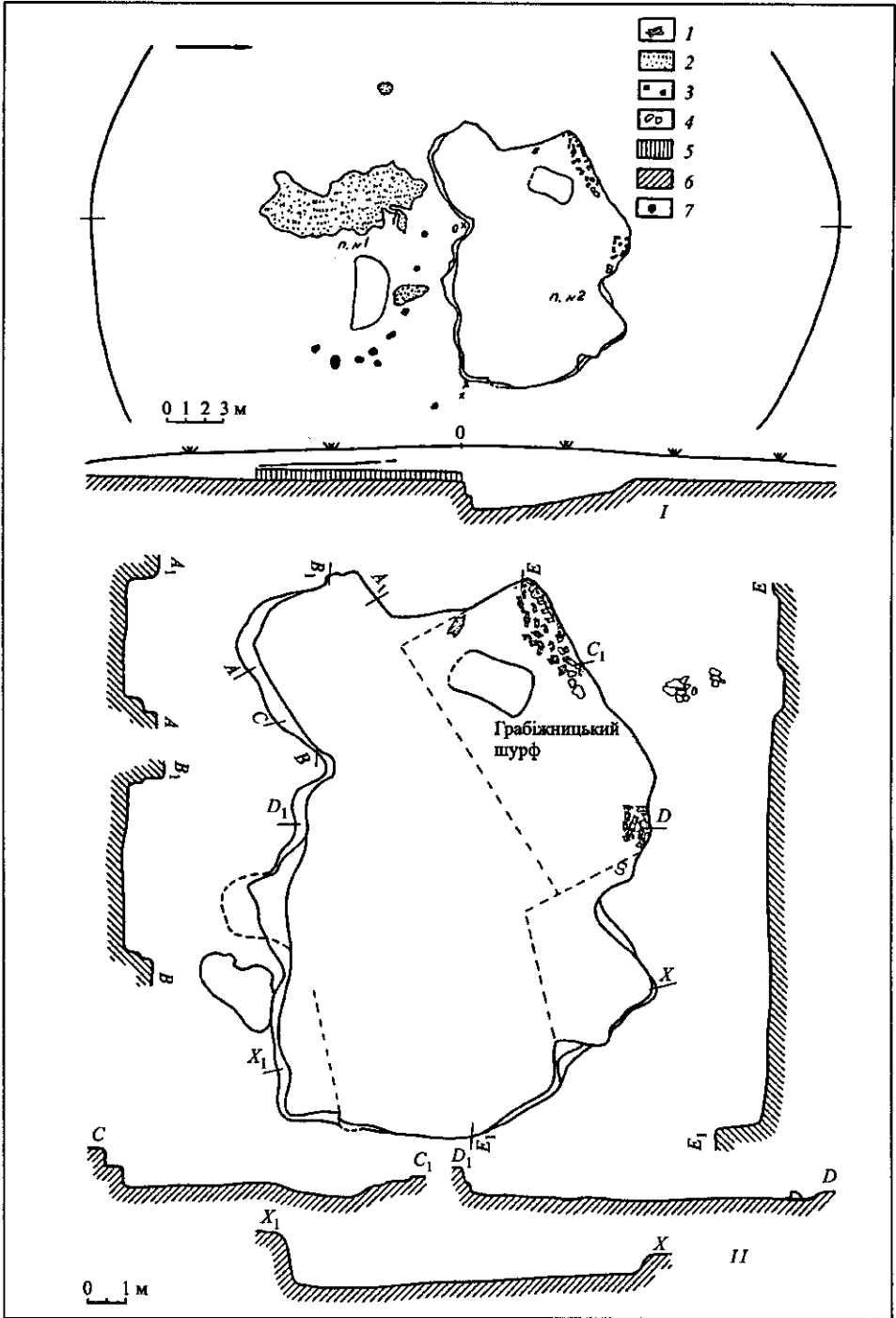

Рис. 3. Іванівка, курган № 7: I — план та профіль кургану; II — план та розрізи поховання № 2; 1 — дерево перекриття; 2 — шар вугілля від спаленої дерев'яної конструкції; 3 — скопичення керміки; 4 — каміння; 5 — поховальна почва; 6 — материк; 7 — стовпові ями

Таким чином, на рівні давнього горизонту знайдені залишки дерев'яного склепу площею 45 м², від якого лишилися стовпові ямки. Шар гарі, який зберігся частково над склепом, західніше та східніше за нього, вірогідно, є рештками легкого перекриття із прутів, хмизу, що були спалені з ритуальною метою. У центральній та північній частинах воно зруйновано грабіжниками. У шарі попелу, вугілля знайдені рештки поминальної трізни.

Опис знахідок. Речі здебільшого походять з тризни, де вони представлені уламками кераміки. Остання настільки фрагментарна, що не піддається не тільки повній, а й частковій реконструкції.

Усього зібрано 558 фрагментів. У їх складі — уламки черпаків, мисок, корчаг та прості горщики.

Черпаки — 122 фрагменти. В її складі 24 вінця, 75 стінок, 12 ручок та 11 донець. Переважають уламки широко відкритих черпаків (діаметр від 8 до 15 см) з мілкою або більш глибокою чашечкою, підкресленою шийкою, яка плавно переходить у відігнуті назовні вінця. Дно округле. На деяких фрагментах у центрі — ямка. Ручки петельчасті з відростком у верхній частині, виступають над краєм. Більшість фрагментів декорована різним орнаментом по тулубу. Узор складається з трикутників, ромбів, прямокутників, заштрихованих зсередини сіткою. У вершинах кутів — крапки. На деяких фрагментах помітне поділення декору на окремі сектори гладкими вертикальними смугами. Інколи прикрашався також край вінець із зворотного боку короткими різними лініями. Трапляється орнамент і на ручках із зворотного боку. Різний декор заповнений білою пастою (рис. 2, 5—14). Черпаки тонкостінні, виготовлені з чистої глини. Поверхня лощена, чорного кольору.

Уламків *мисок* знайдено 18 : 9 вінець, 9 фрагментів дна від однієї посудини. Усі миски мають злегка заокруглений усередину округлий або косо зрізаний край (рис. 4, 1—5, 8, 14). Вінця однієї з мисок прикрашені напівокруглими виступами (рис. 4, 13, 19), іншої — коротким валиком, що спускається від краю на плечі. Поверхню заглажено. Її колір оранжевий.

Знайдено усього 217 уламків *корчаг*, в їх числі 9 вінець, 209 стінок (64 орнаментованих), 1 дно. Більшість уламків належать корчагам з опуклим тулубом, порівняно невисоким горлом та більш-менш відігнутими назовні вінцями. Різний орнамент з інкрустацією розташований на тулубі. Мотиви його такі самі, як і на черпаках.

Вінця трьох корчаг прикрашені проколами (рис. 4, 10). Знайдений уламок вінець з конічним горлом, що належав, вірогідно, корчазі типу Вілланова (рис. 4, 18). Поверхня лощена, сірого кольору.

Прості горщики — 196 фрагментів. Серед них 8 вінець, 172 стінки та 15 уламків днцих від двох посудин (рис. 4, 6—7, 9, 11, 12, 15). Судячи з фрагментів, більшість належать посудинам баночних форм, великих (товщина стінок до 1 см) та менших розмірів. П'ять вінець з прямим краєм прикрашені проколами, а три, із злегка відігнутими назовні краями, проколами та наліпним валиком, на якому були ямки від пальців. Край вінець одного з них декоровані ямками (рис. 4, 6). Поверхню посудин заглажено, інколи злегка підлощено, колір сірий та рожевуватий. У зламі черепок тришаровий.

Виділяється уламок верхньої частини невеликої посудини (5 фрагментів) з високим горлом та злегка опуклим тулубом. Вінця його злегка відігнуті назовні (рис. 4, 7). Поверхня нерівна, з домішком кварцу.

Вищерозглянутий комплекс кераміки знаходить прямі аналогії серед матеріалів жаботинського етапу на поселеннях біля с. Хрещатик на р. Рось¹⁹, на Тарасовій Горі біля с. Жаботин (пізній шар)²⁰, біля с. Орловець (урочище Бражино)²¹ у басейні Тясмина, час яких може бути визначений не пізніше кінця VIII — початку VII ст. до н. е. Вірогідно, що подібним чином слід датувати і поховання, що було описано.

Поховання № 2 знаходилося у північній половині кургану. Пляма ями зафіксована у материку на глибині 1,1 м від умовного центру. Під час розчищення ями з'ясувалося, що вона має розмір 15 × 11 м (площа 165 м²) та неправильну геометричну форму (рис. 3, II). Заповнена, головним чином, чорноземом, хоча трапляються окремі ліззи глини. У заповненні, у різних місцях, знайдено нечисленні поламани людські кістки, кістки тварин (козя, вівці), уламки пізньої кружалної кераміки, фрагментовані вудила та підкову пізнього часу. Розмір ями, її форма, виразні сліди пограбування — усе це наводить на думку, що перед нами лише рештки могили, що була зруйнована грабіжницькою ямою значно більшого розміру.

У західній половині ями, біля південної стіни, на глибині 1,9 м від указанного місця знайдено частини двох чи трьох черепів, які належали людям молодого віку. У 3,7 м на захід від умовного центру виявлено скопичення кісток двох дитячих кістяків. Розташування кісток одного з них наводить на думку, що він знаходився у сидячому положенні. Рядом з кістяком знайдено невідразний уламок вінця червоноглиняної посудини.

У 1,5 м на північ від середини північної стіни ями серед невеликого скопичення каменів знайдено поламани кістки ніг дорослої людини. У 3,78 м на захід від умов-

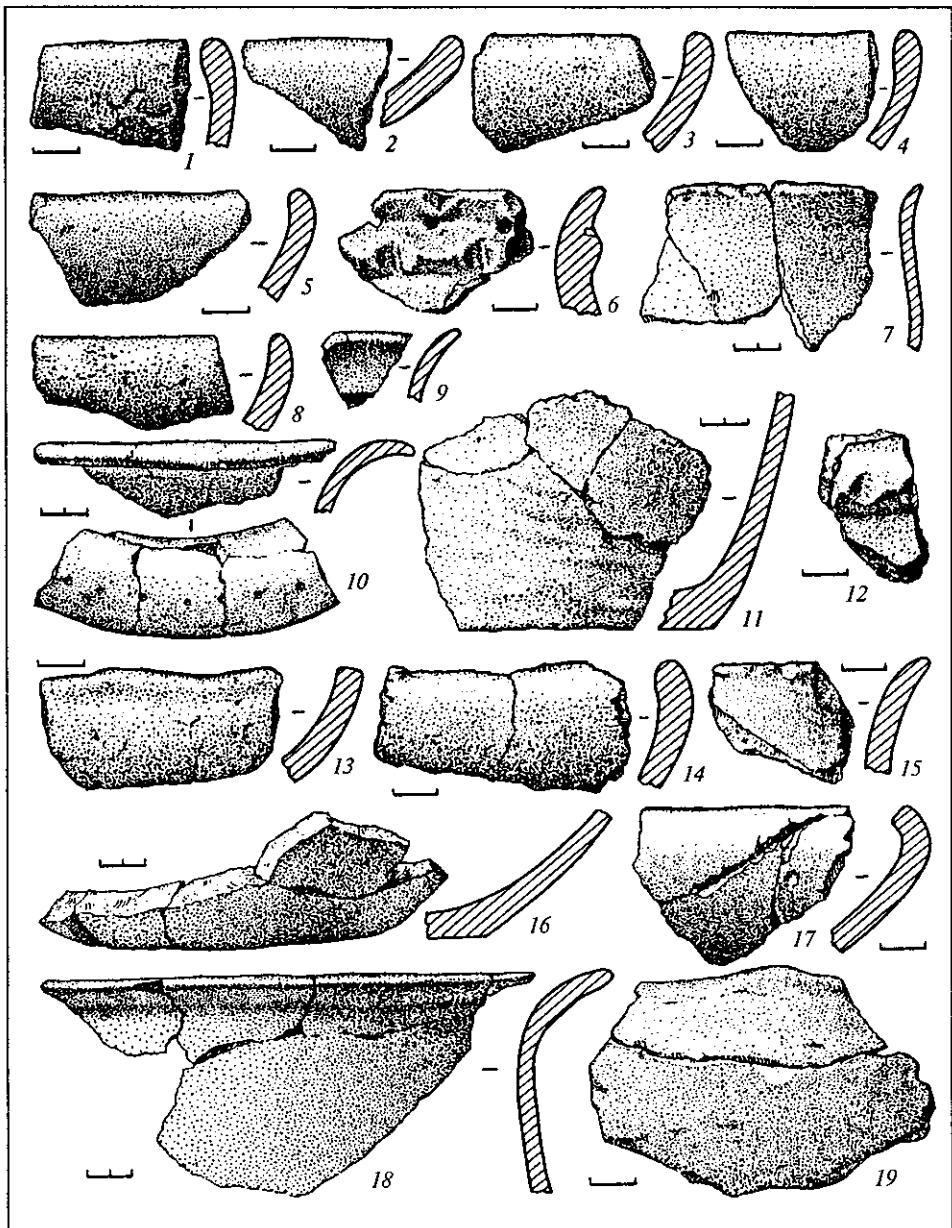

Рис. 4. Іванівка, знахідки з кургану № 7: 1—16, 18, 19 — поховання № 1; 17 — поховання № 2

ного центру та у 1,76 м від південної стіни (на глибині 1,9 м від умовного центру) зафіксовано невелике скопичення фрагментів лощеної кераміки жаботинського часу — миски (рис. 4, 17), чорнолощеного черпака (рис. 2, 11).

Подібність згаданої кераміки до кераміки, знайденої серед уламків тризни, наводить на думку, що вона потрапила у цю яму випадково з поховання № 1 під час риття грабіжницької ями.

У східній половині ями, приблизно в центрі (на глибині 3,15 м від умовного центру) виявлено великі кістки ніг дорослої людини зрілого віку.

У північно-східному секторі східної половини ями знайдено фрагмент миски (див. опис знахідок, 3). Материкове дно ями знаходиться не на одному рівні, а плавно знижується з півночі на південь. Більш-менш однаковий рівень дна ями фіксується лише у північно-західному кутку ями. Найменш глибока яма — у північній частині: тут вона заглиблена у материк на 0,15—0,20 м. Найглибша яма — у південно-східному кутку — 1,5 м від рівня материка.

Уздовж північної стіни ями, починаючи від північно-західного кута, на глибині 0,27—0,37 м від материкової поверхні на дні зафіксовано ділянку із зотлілими дерев'яними плахами. Довжина ділянки 3,5 м, ширина — до 1 м. Окремі плахи мають сліди дії вогню. Деякі з них покладені перпендикулярно до стіни, інші — паралельно та, мабуть, знаходяться у переміщеному стані. Враховуючи погану збереженість плах, встановити їх розмір важко. Під ними знайдено шматки березової кори. Під час розчищення плах на них у різних місцях зафіксовано фрагменти черепа дорослої людини, уламки довгих кісток, фрагмент вінець чорнолощеної миски.

На схід від зазначеної дільниці з залишками дерева було відкрито ще одну з аналогічними плахами. Її ширина 1 м, довжина — 0,80 м. Залишки плах лежать у безладі. Деякі з них, як і в першому випадку, обпалені. Серед зотлілого дерева — шматки березової кори.

Припускаємо, що розглянуті дільниці плах були частиною могильного перекриття, що провалилося на материкову підлогу. Частина перекриття, що збереглася, дозволяє уважати, що могила знаходилася у північній частині розчищеної ями. Її північна (продольна) стіна майже цілком збігається з більшою частиною північної стіни великої ями. Західна (поперечна) стіна збереглася, приблизно, до середини. Межі східної стіни якоюсь мірою фіксуються другою ділянкою плах перекриття, що утворювали ніби кут. Найбільш гіпотетичним є питання щодо розташування південної продольної стіни. Можна гадати, що її межі проходять там, де дно ями втрачає свою горизонтальність та починає знижуватися на південь.

Отже, приблизний розмір могили 8 × 4 м. У плані вона мала прямокутну форму (або підпрямокутну) та орієнтацію південний захід — північний схід. У материк яму було впушено на глибину не більше 0,7 м. На глиняній підлозі зафіксовано сліди грабіжницьких щупів (отвори круглої форми). У західній половині могили, у дні, відкритий грабіжницький шурф завдовжки понад 2 м та завширшки 1 м (рис. 3, II).

Не виключено, що у межах розкопаної ями знаходилася ще одна могила. На користь цього, нібито, свідчить ділянка східної стіни ями з двома досить добре збереженими кутами. Довжина ділянки понад 6 м. У цілому ж розмір могили, її орієнтація не встановлюються. Складається враження, що вона цілком зруйнована грабіжницькою ямою значно більшої площі, що попала на неї згори.

Опис знахідок. 1. Фрагмент верхньої частини лощеної миски (рис. 4, 17). Край відігнутий майже під прямим кутом. Лощіння сіре.

2. Частина чорнолощеного черпака жаботинського типу (рис. 2, II). Черпак, судячи з частини, що збереглася, був неглибокий, вінця плавно відігнуті. Ручка висока, петельчаста, з відростком-упором. Тулуб був покритий різним геометричним орнаментом (у вигляді ялиночок та заштрихованих трикутників), затертих білою пастою. На ручці, нижче відростка-упора також орнамент у вигляді заштрихованого ромба.

3. Фрагмент верхньої частини залощеної миски. Край миски слабко відігнутий усередину. Лощіння темно-сіре.

На жаль, говорити про конкретну дату цієї могили (або могил) не доводиться, що, безперечно, не виключає її близькості до дати поховання № 1. Через велику зруйнованість насипу не зрозуміле також стратиграфічне співвідношення поховань.

Матеріали досліджень курганів, що були описані, незважаючи на пограбування, містять важливі риси поховального обряду (особливо курган № 1), а також виразний комплекс кераміки жаботинського етапу (курган № 7).

¹ Начальник експедиції Г. Т. Ковпаненко.

² Ковпаненко Г. Т., Скорий С. А. К изучению погребального обряда скифского времени в Поросье // СА. — 1988. — № 2. — С. 73—83; Ковпаненко Г. Т., Скорий С. А., Батуревич Е. Ю. Кургани скифского часу поблизу с. Іванівка на Київщині // Археологія. — 1996. — № 4. — С. 101—114.

³ Ковпаненко Г. Т., Бессонова С. С., Скорий С. А. Памятники скифской эпохи Днепровского Лесостепного Правобережья (Киево-Черкасский регион). — К., 1989. — С. 147—148, 200, 276.

⁴ Опис поховань № 5, 6 кургану 2 (VI—V ст. до н. е.) через їх значну зруйнованість та невелику інформативність не наведено. Сумарні дані про них див.: Ковпаненко Г. Т., Бессонова С. С., Скорий С. А. Указ. соч. — С. 147—148, 200, 276.

⁵ Схематичний план курганної групи див.: Ковпаненко Г. Т., Скорий С. А., Батуревич Е. Ю. Вказ. праця. — С. 102. — Рис. 1.

- ⁶ Ковпаненко Г. Т., Бессонова С. С., Скорый С. А. Памятники... — С. 165.
- ⁷ Ковпаненко Г. Т., Бессонова С. С., Скорый С. А. Указ. соч. — С. 32, 43.
- ⁸ Ковпаненко Г. Т. Курганы скифского времени у с. Медвин в Поросье // Скифы и сарматы. — К., 1977. — С. 65—66.
- ⁹ Ковпаненко Г. Т., Бессонова С. С., Скорый С. А. Памятники... — С. 206—209, 280—285.
- ¹⁰ Ковпаненко Г. Т. Курганы раннескифского времени в бассейне р. Рось. — К., 1981. — С. 84.
- ¹¹ Ковпаненко Г. Т. Курганы скифского времени... — С. 51. — Рис. 5, 7, 8; — С. 62. — Рис. 13, 8, 9.
- ¹² Ильинская В. А. Раннескифские курганы бассейна р. Тясмин. — К., 1975. — Табл. XIV, 8; Табл. XXII, 16—17.
- ¹³ Смирнова Г. И. Немировское городище — общая характеристика памятника VIII—VI вв. до н. э. // Археология. — 1996. — № 4. — С. 78.
- ¹⁴ Петренко В. Г. Украшения Скифии VII—III вв. до н. э. // САИ. — 1978. — Вып. Д4-5. — Табл. 27, 1—3, 5, 7.
- ¹⁵ Петренко В. Г. Указ. соч. — С. 115. — Табл. 27, 1—2.
- ¹⁶ Ковпаненко Г. Т. Курганы скифского времени... — С. 50. — Рис. 5, 5.
- ¹⁷ Sulimirski T. Scytowie na Zachodniem Podolu. — Lwow, 1936. — S. 48. — Tabl. VIII.
- ¹⁸ Ковпаненко Г. Т. Курганы... — С. 50. — Рис. 5, 5, 7, 8.
- ¹⁹ Покровська Є. Ф., Петренко В. Г., Ковпаненко Г. Т. Поселення VII—VI ст. до н. е. поблизу с. Хрещатик на Канівщині // Археологія. — 1971. — № 2. — С. 102—105. — Рис. 7, 2, 9.
- ²⁰ Покровская Е. Ф. Предскифское поселение у с. Жаботин // СА. — 1973. — № 4. — С. 182. — Рис. 7; — С. 184. — Рис. 9.
- ²¹ Ковпаненко Г. Т. Поселение у с. Орловец на Черкащине // Проблемы скифо-сарматской археологии Северного Причерноморья: Тез. докл. Междунар. конф. — Запорожье, 1994. — С. 86—81.

Одержано 08.10.2000

Г. Т. Ковпаненко, С. А. Скорый, Е. Ю. Батуревич

ПОГРЕБЕНИЯ ПРЕДСКИФСКОГО И РАНЕСКИФСКОГО ВРЕМЕНИ У с. ИВАНОВКА В ПОРОСЬЕ

В ходе раскопок в 1983—1984 гг. курганов № 1, 7 небольшого могильника у с. Ивановка на юге Киевщины были обнаружены погребения предскифского (VIII—VII вв. до н. э.) и раннескифского (VII в. до н. э.) времени. Несмотря на ограбление, оба кургана содержали важные данные о погребальной обрядности, а курган № 7 — выразительный комплекс лепной керамики жаботинского этапа.

H. T. Kovpanenko, S. A. Skoryi, E. Yu. Baturevych

INTERMENTS OF THE PRE-SCYTHIAN AND EARLY SCYTHIAN TIMES AT THE IVANIVKA VILLAGE IN POROSSYA

In 1983—1984, in the course of excavations of burial mounds No. 1, 7 of a small sepulcher at the Ivanivka village in the south of the Kyiv region, the interments of the pre-Scythian (VIII—VII centuries BC) and early Scythian (VII century BC) were discovered. Despite a robbery, both burial mounds gave important data on burial rite, and burial mound No 7 included the expressive complex of moulded ceramics of the Zhabotinsky stage.